
**THE PROCESS OF READING AND THE METHOD OF WORK WITH TEXT IN
PRIMARY TEACHING**

Irena KitanovaFaculty of Educational Sciences, University "Goce Delchev", Stip, irena.kitanova@ugd.edu.mk

Abstract: Reading is an analytical-synthetic procedure, a thought process that simultaneously unites several stages that bring the student to the proper mastering of the reading techniques and the ability to understand the reading.

These few stages are: seeing the letter as a graphic sign, turning its symbolic into a graphic representation, simultaneously perceiving and correctly pronouncing the voices in a single word, linking the words into a sentence and reading them at the pace of everyday speech and ultimately understanding the content. There are a number of reading definitions that are essentially reduced to being a process of pronouncing words. In the United States in 1998, this definition is considered the first, and then the definition of "Reading is learning the identification of words and their meaning" appears. The reading process is also considered by reading text, and the definition of reading is learning to gain knowledge about a particular text in order to gain knowledge from it. In the world literature, the definition of the type "Reading" is a cognitive process for decoding symbols in order to determine their constructive meaning. " Reading as a layered process encourages the student to think, to love the book, to deepen in the literary text and to comprehensively comprehend it.

Keywords: reading, teaching, education, text method.

**ПРОЦЕСОТ НА ЧИТАЊЕ И МЕТОДОТ НА РАБОТА СО ТЕКСТ ВО
ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА****Ирена Китанова**Факултет за образовни науки, Универзитет "Гоце Делчев", Штип, irena.kitanova@ugd.edu.mk

Резиме: Читањето претставува аналитичко-синтетичка постапка, мисловен процес кој истовремено обединува повеќе фази кои го доведуваат ученикот до правилно совладување на техниките за читање и оспособување за разбирање на прочитаното.

Тие неколку фази се: воочување на буквата како графички знак, претворање на неговата симболика во графичка претстава, истовремено воочување и правилно изговарање на гласовите во еден збор, поврзување на зборовите во реченица и нивно читање со темпо на секојдневен говор и на крајот сфаќање на содржината. Постојат неколку дефиниции за читањето кои во суштина се сведуваат на тоа дека претставува процес на изговарање на зборовите. Во САД во 1998 година ваквата дефиниција се смета за прва, а потоа се појавува и дефиницијата "Читањето е учење на идентификација на зборовите и нивното значење". Процесот на читање воедно е разгледуван и од страна на читање на текст и е добиена и дефиницијата дека читањето е учење за добивање на знаење за одреден текст со цел да се добие знаење и од него. Во светската литература може да се најде и на дефиницијата од типот "Читањето претставува когнитивен процес за декодирање на симболите со цел да се определи нивното конструктивно значење". Читањето како слоевит процес го поттикнува ученикот да мисли, да ја сака книгата, да се вклопува во литературниот текст и истиот сестрано да го создава⁴⁷.

Клучни зборови: читање, настава, образование, текст метод.

Едно литературно дело за да постои треба да биде напишано, но за да опстои потребно е да е прочитано. Читањето претставува примање на информации во писмена форма. Во денешно време човекот не може да функционира без оваа активност. Навиката за усовршување на читањето по брзо темпо, му овозможува на многу побрз начин да дојде до бараната информација. Во процесот на читање на еден текст се надоврзува и процесот на учење, па затоа и тоа претставува алатка за читањето во училиштето. Оттука

⁴⁷ Vilotijevic, M. (2000), Didaktika 1,2,3, Beograd, Zavod za ugbenike I nastavna sredstva, pp.275-290.

целта на наставникот во училиштето ќе претставува да ги оспособи учениците за потребите на современиот живот, преку побрзо, порационално и поефикасно читање. За да може наставникот да го реализира сето ова потребно е постапно да се совладува темпото на читање од полесни кон потешки текстови.

Многу битен елемент е пренесување на информацијата преку читањето, бидејќи најпрво читачот треба да има одредени познавања од текстот кој го презентира. Воедно потребно е правилно презентирање за да може слушателот да ја разбере информацијата на правилен начин. Читањето е невозможно да се научи без многу упорно вежбање. За усовршување на читањето секогаш е потребно да се читаат нови текстови. Повторувањето на еден исти текст методички е неоправдано, бидејќи ученикот ја губи мотивацијата и започнува механички да учи. Читањето на нови текстови за ученикот значи разбирање на нови ситуации, нови содржини кои би требало да го мотивираат.

Читањето е визуелна активност во која ученикот ги одредува графичките знакови, најнапред споро, а подоцна побрзо ги слева во една целина која се нарекува збор, а потоа зборовите во реченица. Живееме во време на многу развиена визуелна техника (телевизија, филм, проектори, компјутери) која влијае кај децата интензивно да се развиваат способностите за визуелно осознавање на стварноста. За денешните деца не е потребен напор, како што сметале одредени методичари, истовремено да ги совладуваат читањето и пишувањето, бидејќи тие уште од самото рано детство сами покажуваат интерес за пишаниот збор преку медиумите.

Читањето во животот на современиот човек е најбитна активност. Во морето од информации, денешниот човек многу добро се снаоѓа благодарение на комуникацијата со помош на писмото т.е со читањето. Пишаниот збор му помага на човекот да постигне развој на својот духовен живот, го прави пообразован, стручен и современ. Во системот на масовното комуницирање пишаниот збор се повеќе се зацврстува, без разлика што некои даваат предност на визуелното комуницирање. Книгите се печатат за да бидат читани, за да можат да му пружат на читателот одредена информација. Што претставува книгата која не ја читаме? Нешто што се уште не е напишано⁴⁸.

Животната нужност од книгите и пишаниот збор секојдневно се потврдуваат во животот на секој човек. Односот према читањето и на програмско и на методичко-дидактичко ниво, не е доволно изграден. Мора да се посвети многу повеќе внимание на процесот на читање и во букварскиот период, а и малку подоцна. Особено потребно е многу повеќе да се работи на развивање на културата за читање на сите образовни нивоа и на развивање на љубов кон книгата и читањето.

Кога се започнува со процесот на читање нужно е најпрво да се постават две прашања: 1) Зошто е потребно да се чита еден литературен текст? И 2) Како да се прочита еден литературен текст?. Овие две прашања се доста сложени, но и интересни и бараат длабоки истражувања. Во помалите одделенија, во основните училишта посебно внимание се посветува на техниките за читање, што претставува тежок и долгорочен процес за да можат учениците да се оспособат за разбирање и доживување на текстот.

Во методиката постојат повеќе облици на читање но, ние ќе издвоиме само два основни и тоа: 1) репродуктивно 2) читање со разбирање⁴⁹. Првиот облик е карактеристичен за читателите кои го примаат она што им го нуди писателот, примаат сè онака како се изговара, здраво за готово и не се внесуваат во процесот на читање. Вториот облик на читање е карактеристичен за оној дел на читатели за кои текстот кој го читаат има значење т.е се трудат да разберат се од него и затоа се соживуваат со истиот со многу внимание и емоции. Целта на вистинитото читање на литературно уметничко дело е во тоа да читателот биде соработник, да зазема став на творец, да со својата читателска фантазија го надградува своето читателско мислење. Затоа можеме да кажеме дека читањето се состои од препознавање на букви, зборови и реченици како графички облик, до нивното изговарање, ако е гласно, и во форма на внатрешен говор ако е тивко, како и сфаќање на смислата на прочитаното. Сето ова е важно бидејќи од брзината на препознавањето, изговарањето и сфаќањето на одредени графички целини-букви, зборови, реченици, зависи и брзината на читањето.

Методот на читање и работата со текст претставува начин на работа во кој поставените задачи се остваруваат преку читање на текстови. Во дидактиката, но не само во неа многу се расправало за односот на живите и пишаните зборови, за предностите и слабостите на еден или друг метод.

⁴⁸ Бланшо, М. (1960), “Есеи“, Белград, Нолит.

⁴⁹ Bogнар, L.; Matijevic, M. (2005): Didaktika, Zagreb, Skolska Knjiga. pp.1- 292

Постојат тврдења дека поединецот стекнува пошироко знаење преку живите, отколку преку пишаните зборови, што и до некаде е точно, бидејќи луѓето меѓусебно почесто комуницираат со живи зборови⁵⁰. Битна предност на живите т.е на усмените зборови е во тоа што усмената комуникација моментално може да отстрани евентуални нејаснотии. Доколку на ученикот нешто не му е јасно во излагањето на наставникот, тој може да побара објаснување и веднаш да го добие. Наставникот може своето усмено излагање да го прилагоди на нивото на ученикот, а книгата си е книга. Текстовите во неа се исти за сите. Но како што веќе кажавме и пишаниот збор има свои вредности, бидејќи претставува единствениот начин, знаењето да може да се пренесе од генерација на генерација.

Методот на читање наставникот го применува користејќи извори за читање во кои спаѓаат учебници, читанки, работни листови, лектури, училишни списанија и др. Наставникот е должен да во училишната работа користи учебници и други книги и да го упатува ученикот како да ги користи.

Честопати се случува да дел од учениците во одделението некои учебници ретко ги отвараат, па на крајот од годината изгледаат како да се нови. За ваквиот однос е виновен наставникот.

Учениците мораат да бидат адекватно подготвени да самостојно и ефикасно ја користат книгата. Суштински елемент на оваа подготовка е вежбање на течното читање со разбирање или пак забележување на прочитаното. Доколку наставникот го навикне ученикот правилно да го користи учебникот, тогаш со помош на она што го слушнал на часот, многу полесно да го совладаат градивото. При насочување на ученикот, наставникот треба да биде внимателен. Доколку учебникот е поширок од програмата, тој ќе бара од ученикот да ги чита и учи сите текстови. Доколку постојат текстови кои се поопширни, тогаш ќе ги насочи да го читаат само она што е неопходно.

Доколку градивото во учебникот е поделено на логички целини, тоа на учениците ќе им ја олесни работата. Во овој случај мора да се внимава на дефинициите или објаснувањето на одредени поими и да се нагласи важноста на прашањата кои се наоѓаат на крајот од текстот⁵¹. Се смета дека доколку успешно ги одговорат, тогаш го разбрале текстот.

Стварањето навика за читање, доста ќе се подобри доколку се читаат и други печатени материјали, а не само учебниците, бидејќи честопати дел од наставните содржини се сместени и во други печатени материјали. Учениците треба да сфатат дека сето знаење не е концентрирано во нивните книги и дека покрај учебникот е потребно да користат и други извори на информации.

Според целта која треба да се оствари, дидактичарите разликуваат повеќе видови на читање: а) за стекнување вештина за читање, б) поради запознавање со ново градиво, в) поради меморирање на градивото, г) поради граматичката, стилската и естетската анализа. Читањето заради стекнување на вештини се практикува најмногу во второ и трето одделение, но се продолжува и до пето. Во повисоките одделенија се тежнее кон изразно и естетско читање. Наставникот мора да води сметка, учениците да не читаат механички. Туку со разбирање. Пред читањето тој треба да ги подготви учениците со тоа што ќе ја најави темата на градивото. Кога текстот ќе се прочита, потоа треба да се објасни и прераскаже. Доколку текстот има непознати зборови, треба да се објаснат. Читањето на текстот не треба да се прекинува поради објаснување, бидејќи така се развива емоционалната и естетската целина. Тоа е најдобро да се направи на крајот.

Покрај тоа што новите знаења најчесто доаѓаат преку излагање и прераскажување на наставникот, ученикот треба да се навикне новото градиво да се совладува преку читање (читање поради запознавање на ново градиво). Овој вид на читање може да се практикува на самиот наставен час, независно дали чита еден ученик, а останатите да слушаат, или пак секој ученик да чита во себе. Пред тоа наставникот треба да каже дека цел на читањето е да се сфати содржината и вниманието на ученикот да се насочи кон побитните делови. После читањето наставникот по метод на разговор проверува колку учениците ја разбрале содржината и по потреба им дава дополнително објаснување.

Читањето на часот може повремено да се практикува како илустрација на излагањето на наставникот. Ако наставникот презентира некоја бајка, тој своето презентирање ќе го илустрира преку читање на одреден дел или целина⁵². Тоа читање мора да биде во најмала рака, изразно, а пожелно е да биде и уметничко како би побудило одредени емоции кај ученикот и би го оживеал часот. Зато и се практикува да научно-популарните текстови се читаат поинаку од поетските.

⁵⁰ Вилотијевиќ, М., (2000): Дидактика 3, Белград, стр.262-263.

⁵¹ Вилотијевиќ, М., (2000): Дидактика 3, Белград, стр.289.

⁵²М. Вилотијевиќ, Ибидем.

Читањето заради помнење на градиво има за цел да учениците усвојат некои содржини, бидејќи да се запознае содржината и да се усвои не е исто. Ученикот треба прочитаниот текст да знае да го раскаже со свои зборови, а не да го репродуцира. Тоа е потешко, бидејќи бара одредена мисловна преработка. Проширувањето и кратењето на прочитаниот текст допринесува мисловна активација на ученикот. Она што се додава преку проширување мора да биде во директна врска со основниот текст, а онаму каде се крати, мора да се сочуваат битните делови. Преку тоа се разработува ученичката фантазија и логичкото мислење. За да се запомни прочитаното, најдобро е да се чита текстот во целина, а доколку е долг текстот, тогаш по логички целини. После читањето потребно е да се изврши преслушување со помош на слика за да се воочи стекнатото знаење.

Посебен вид на читање се смета читањето заради граматичка, стилска и естетска анализа. За таа цел се користи предходно обработен погоден текст. Простите реченици треба да се обработуваат во текст, кој е по тие реченици карактеристичен. Користејќи се со различни примери, наставникот може преку индуктивен начин да го обработи овој поим. За стилска и естетска анализа се бираат текстови погодни за остварување на поставената цел. Во тој момент на учениците им се посветува внимание на стилските особености, на користење на фигуративните средства, описот, на карактеризација на ликовите.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Abell, P. & Samuels. J.M., Cranna M. (1994), Mergers, motivation and directors' remuneration, London School of Economics and Political Science, London.
- [2] Adžes, I. (2005), Upravljanje promenama, moć uzajamnog poštovanja i poverenja u privatnom i porodičnom životu, poslu i društvu; ASEE Books – Novi Sad.
- [3] Agencija za strana ulaganja i promociju izvoza R.Srbije (2007), SIEPA, (7), 12.
- [4] Ainskow, West M.(1996), School Improvement in an Era of Change, New York, Center for Organization Effectiveness, преземено од www.greatororganizatons.com
- [5] Allen, M. (2001), Interpersonal Communication Research: Advances Through Meta Analysis, Lawrence Erlbaum Associates.
- [6] Bakovljević, M. (1972), Teorijske osnove programirane nastave, Beograd, Duga.
- [7] Bašić, S. (2008), Disciplina i autoritet, Sveučilište u Zadru, Odjel za pedagogiju.
- [8] Beebe, S. & Ivy, D. (2000), Principles for a lifetime. Allyn & Bacon Incorporated.
- [9] Bernardin, R. (2008), Human Resource Management: An Experiential Approach, 3rd ed., McGraw-Hill.
- [10] Bogdan, B. (2006), Akcijska istraživanja u školi, Ogojne znanosti, 1(11), преземено од <http://coe.sdsu.edu/eet/articles/bloomrev/index.htm>
- [11] Бланшо, М. (1960), "Есеи", Белград, Полит
- [12] Vilotijević, M. (2000), Didaktika 1,2,3, Beograd, Zavod za učenje I nastavna sredstva,